

en qualquiera manera quier que lo vea, o lo entienda. Otrofi dezimos, que luego quel Guardador es acusado (2) por sospecho, e el pleyto de la acusacion es comenzado por demanda, (3) e por respuesta, deue el Juez dar a otro ome bueno, en fieltad, la guarda del moço, e de sus bienes, fasta quel pleyto sea acabado.

LEY III.

Que pena merecen los Guardadores de los Huérfanos, si fallaren que fizieran algund menoscabo en los bienes dellor.

Tollido seyendo el Guardador del Huérfano, de la guarda del huérfano, por sospecho, por algun engaño (1) que le ouiesse fecho en sus bienes; dezimos, que finca enfadado por ende por siempre, e deue pechar el daño que fizo al huérfano, segund aludrio del Juez. Mas si fuesse remouido de la guarda, non por engaño que ouiesse fecho a sabiendas, mas por que fuesse ome perezoso, o de mal recabdo, (2) estonce non seria por ende enfadado. Pero deuen dar luego algun ome bueno que guarde al moço, e a sus bienes, en lugar del otro. E sobre todo dezimos, que todas aquellas razones, e sospechas, que diximos en estas leyes, que han lugar en el Guardador del pupilo; estas mismas deuen ser guardadas en el otro Guardador, que es dado a los menores de veynte, e cinco años, e mayores de catorze; a que dizen, Curador. (3)

(2) Es acusado. Concord. *inst. eod. §. si quis autem, & L. cum quem, C. eod. & L. quod si forte, §. 1. & ibi vide Bart. ff. de solutio. & in praelato accusato. vide text. in cap. venerabili. de officio, delegat. & in cap. fin. de accusa. & quid si tutor qui acculatur de suspecto talis est, qui conuictus non debet removeri: sed alius sibi adjungi? Vide per Bart. in *dist. §. 1. & in L. si tutor, ubi bonus text. ff. de suspect. tuto. ubi etiam vid. Bart. ubi concluditur, quod tali casu non interdicatur sibi administratio: sed curator adiungatur. Salicet, tamen, & forte non male in *dist. leg. cum quem, vult quod etiam talis sit interdicta administratio eo ipso quod postulat suspectus usque in id tempus, quo sibi curator adiungatur: & tunc poterit cum adjuncto administrare etiam pendente processu, & de facto vidi pendente accusatione suspecti contra matrem associari per Iudices causae pendente lite quendam Iudicem in partibus ad administrationem.***

(3) Por demanda. Approbat dictum Azo. *C. de suspect. tuto. in summa, ad fin. & sic ante litem contestatam, poterit sibi solvi, & tenebitur quod administrat, secundum Angel. in *dist. leg. quod si forte, §. sunt quidam, qui dicuntur Perusii iudicatum per illud dictum singulari Azois.**

LEX FINALIS.

Reuocatus a tutela ut suspectus propter dolum est infamis, & tunc tenetur de mala administratione offi-

TITULO XIX.

Como deuen ser entregados los Menores, si algund daño, o menoscabo, recibieron en sus bienes, por culpa de si mismos, o de aquellos que los tuuieren en guarda.

Menoscabos, e daños reciben muchas vegadas los menores en sus bienes, por mengua de sí, por que non han entendimiento cumplido en las cosas, así como les seria menester; o por culpa, o por engaño de sus Guardadores, o de otro. E por ende tuuieron por bien los Sabios antiguos que fizieron las leyes, que ellos fuesen entregados de todo su derecho, quando tal daño les acaeciesse por alguna destas maneras. Onde, pues que en los Titulos ante deste fablamos de la guarda de los huérfanos, e de sus bienes. Queremos aqui dezir, de como deuen ser entregados, quando por mengua de guarda reciben algund menoscabo, o daño, en ellos. E diremos desta entrega, a que dizen en latin, restitutio, que cosa es. E a que tiene pro. E quales son aquellos menores, que la pueden demandar. E por que razones. E de que cosas. E ante quien. E quando. E en que manera deue ser fecho.

LEY I.

Que cosa es Entrega, e a que tiene pro.

Restitutio, en latin, tanto quiere dezir, en romanze, como demanda de entrega que faze el menor al Juez, que le torne algund pleyto, o alguna postura, que ha fecho con otro a daño de sí, en el estado primero (1) en que ante estaua; e que reuoque el juy-

zio Judicis, sed ob culpam, vel negligentiam non est infamis: sed dabitur statim alius, & omnia quae dixi de suspecto tutore habent etiam locum in curatore. Hoc dicit.

(1) Por algun engaño. Concord. *inst. eod. §. suspectus autem, non sufficit ergo lata culpa ut sit infamis, secundum gloss. ibi, & tradit Albericus etiam in L. ha enim, ff. eod. & adde L. final. & ibi gloss. C. eod.*

(2) Mal recabdo. Concord. *L. 3. §. fin. cum L. sequenti, ff. eod. & dist. §. suspectus autem, & in dubio dicitur remotus ex causis objectis in libello, gloss. in *dist. L. fin. C. eod. & in *dist. §. suspectus quas vide.***

(3) Curator. Adde *L. 2. & L. in postulantis, C. eod. & quia generaliter de utriusque LL. loquuntur, ff. & C. & inst. eod.*

TITULUS DECIMUS NONUS.

De in integrum restitutione.

LEX I.

Restitutio est in pristinum statum restitio, & per eam minores a damnis alterius dolo, vel sui facilitate venientibus liberantur. Hoc dicit.

(1) Primero. Adde *2. q. 3. §. notandum, in fin. & in cap. ex literis, de in integ. restit. & L. 1. C. de sentent. pas. L. 1. tit. 23. 3. part. & ex his colligitur formationem libelli in integrum restitutione, non enim est necesse quod particulatim exprimat causa laesionis seu articu-*

LEY III.

Como el Menor de veinte, e cinco años, o su Guardador, puede demandar restitucion, por daño que recibiese, consociendo, o negando en juyzio, el, o su Abogado, lo que non debía.

Conociendo, o negando (1) en juyzio, el menor, o su Guardador, o su Abogado, alguna cosa por que menoscabasse, o perdiessse de su derecho; o dexando de poner defension, (2) o otra razon, de que se pudiesse aprouechar; puede demandar al Juez, que torne el pleyto en el estado en que era ante, e que non se le embargue su derecho por ninguna destas razones sobredichas: e el Juez deue lo fazer. E de lo que dize en esta ley, e de las otras cosas de que se pueden aprouechar los menores, fablamos assaz complidamente en la tercera Partida deste nuestro libro, en los Titulos, de los Demandadores, e de los Demandados, e de los Juezes, en las leyes que fablan en esta razon.

zio que fuesse dado contra el, e torne el pleyto en el estado en que era ante que lo diesse. E tiene pro esta entrega a los menores, ca por ella son guardados de daño, que les podria venir por su liuidad, o por engaño (2) que les ouiesse fecho.

LEY II.

Quales son aquellos Menores que pueden demandar la Entrega, e por que razones.

Menor es llamado aquel que non ha aun veyte, e cinco años cumplidos, quando tiempo quier que le mengue (1) ende. E de tal menor como este se entienda, que si daño, o menoscabo recibiere por su liuidad, o por culpa de su Guardador, (2) o por engaño quel fiziesse otro ome, que deue ser entregado de aquella cosa que perdio, o que se le menoscabo, por qualquier destas tres razones: (3) prouando el daño, o el menoscabo, e que era menor de veinte, e cinco años, quando lo recibio: ca, si esto non fuesse prouado, (4) non se defataria lo que fuesse fecho, o puesto, con el, o con su Guardador.

Partida VI.

Mm 2

LEY

culus, in quo fuit laesus: sufficit quod dicat se minorem, & dolo, vel sui facilitate laesum, vide per Barr. in *L. minor. autem, §. 1. ff. de minor. ubi limitat, nisi petatur restitutio contra sententiam Principis, imo neque esset necesse quod exprimat qualiter sit laesus secundum Spec. tit. de restit. in integ. §. qualiter, ibi tamen referit opinionem Ueber. in contrarium quod videtur tutius. Sed sustentaretur libellus, licet hoc non exprimeretur, ut tradit Alexand. in *L. nam, & postea, §. si minor, col. 1. ff. de iurando, & in *L. fin. C. de in integ. restit. & satis confert ista L. partitarum ad sustentationem talis libelli. Tene etiam menti istam leg. ut scias qualiter Iudex debeat pronunciare, cum petitur restit. contra sententiam: non enim iudicat super prima causa, sed solum rescindit sententiam, & reducit rem ad pristinum statum. Adde *L. 1. & ibi Bart. C. si aduers. libertas, & not. quod sufficit in integ. restitutionem tacite peti. vide Bald. in *L. ne quaquam, §. ubi decretum, col. 7. ff. de offic. pro Con.*****

(2) O por engaño. Concord. *cum L. 1. ff. eod. & L. minoribus, C. eod.*

LEX II.

Petere potest restitutionem in integrum non habens viginti quinque annos completos, si probet damnum sibi datum sui facilitate, vel defensoris culpa, aut alterius dolo, & minorem aetate. Hoc dicit.

(1) Mengue. Adde *L. 3. §. minorem, ff. de minor. ubi quod de momento in momentum inspicitur hoc ubi ad momentum de bisexto die quod intercalatur.*

(2) De su guardador. Concord. *cum L. etiam, & L. fin. C. si tutor. vel cura. interve. & L. intra utile, §. 1. ubi bonus text. ff. de minor. & nota, quod etiam interuentus Iudicis cum tutore, vel curatore, non impedit restitutionem, L. fin. & ibi Paul. de Cast. *C. de deposito. minor. & procedit etiam si tutor, vel curator sit pater ipsius minoris emancipati, L. etiam si a patre, ff. de minor. procedit etiam, & si tutor nulla culpa possit adscribi, L. tutor urgentibus, in princ. ff. eodem, si tamen qui fecit actum fuit procurator minoris, non restituitur minor, nisi procuratore non existente solvendo, L. cum mandato, ff. eod. & ibi gloss. ponit rationem diversitatis, limita etiam istam leg. in caso, L. propterandum, §. fin. C. de iudic. & vide etiam quod habetur in *L. polla. C. de his quibus ut indign. & ibi Bald. Sed queritur cum intelligence minoris sit agere contra tutorem, vel curatorem ad inter esse, vel petere restitutionem***

LEY

contra laesionem, ut in *dist. leg. etiam, & in *L. fin. C. si tuto. vel cura. An si agat contra tutorem teneatur cedere et beneficium restitutionis quod habet contra alium? Et videtur quod sic ut in *L. si minoris, C. de administ. tuto. potest enim cedi beneficium restitutionis, ut est ibi text. & ibi not. Bart. & in *L. quod si minor, §. fin. ff. de minor. & adde quod in hoc notat. Nicol. de Neapol. in *L. 1. in princ. ff. de tuto. & ratio. dist. quod videtur procedere quando tutor non esset in dolo, sed in culpa, nam si dolosus, non videtur, quod possit petere cessionem, ut in *leg. si plures, de administ. tutor. & ibi gloss. & notat gloss. in cap. monemus, 12. quast. 2. alias sic, ut in *leg. 1. §. nunc trahebamus, & L. si alterius, ff. de tutel. & ratio. dist. & in *dist. leg. si minoris. Adverte etiam, quod & si quis gaudet simili beneficio, ut tradit Joan. de Plat. in *leg. 1. C. de sentent. cont. sicum, lib. 10. & in administ. tutore reipublica, vide quod notat idem Joan. de Plat. in *leg. 2. C. de administ. reipub. lib. 11. vide etiam quod in alienatione rei Ecclesiasticae, notat gloss. in *dist. cap. monemus, & vide etiam de praelato, qui damnificavit Ecclesiam, quod sit in electione Ecclesiae agere contra eum, vel eius heredes, vel petere restitutionem in integrum contra tertium, vel rem vendicare per Abb. in *cap. 2. de in integ. restit. col. pen. & adde *L. cum interdicta, & ibi Bald. C. de arbit. tutel.*************

(3) Razones. Non ergo si usus fuerit iure communi, ut in *leg. fin. C. eod. & infra eod. L. 6.*

(4) Non fuisse prouado. Adde *L. verum, §. sciendum, & L. patri, ff. de minor. & L. nam & postea, §. si minor, ff. de iurando, & L. minoribus, C. de in integ. restit. & L. si minorem, & infra eod. L. 6. in fin. & L. 3. tit. 14. 3. partit. & tit. 23. L. fin.*

LEX III.

Restituitur minor aduersus confessionem a se, vel a tutore, vel curatore, vel Advocato factam, vel ob ommissa exceptionem, si est laesus. Hoc dicit.

(1) O negando. Adde *L. certum, §. penult. ff. de conf. & L. si ex causa, §. nunc evidendum, ff. de minor. & L. 1. tit. 13. supra 3. partit. & vide omnino ad materiam istam per Bald. in *leg. unica, col. 13. & 14. & 15. C. de confess. ubi vide quomodo probetur laesio in confessione minoris.**

(2) Defension. Adde *L. minor autem, & L. minor 23. anni emissam, ff. de minor.*

LEY III.

Como el Menor se puede excusar de los yerros que ouiere fecho, por razon de la edad.

Si el mayor de catorze años, e menor de veynte, e cinco, fuesse acusado que auia fecho adulterio; si conociere alguna cosa en juizio, seyendo acusado de tal yerro, empercerle (1) ha lo que conociere, e recibira por ende la pena que manda la ley: e non se puede excusar, por dezir que non es de edad cumplida. (2) Mas si fuesse menor de catorze años, non podria ser acusado de tal yerro, (3) nin de otro de luxuria, por que non cae aun tal pecado en el. E porende, si el fiziesse conoscencia deste yerro en juizio, non seria valedera, nin ha por que demandar restitucion por razon della. Mas de todos los otros yerros, assi como homicidio, o furto, o de los otros semejantes, que fiziesse, non se puede excusar por razon que es menor; solo, que sea de edad de diez años, e medio, arriba, (4) quando los faze: por que el moço de tal tiempo, tenemos, que es mal labido, e que entiendo estos males quando los faze. Pero non se pueden dar tan grand pena, como a los mayores.

LEY IIII.

Impubes si fuit in iudicio de adulterio confessus, quia tale delictum in impubere non cadit, ejus confessio non valet, licet in aliis delictis non exculatur, si decem annos cum dimidio habeat, licet mitius puniatur. Hoc dicit.

(1) Empeserle. Cum enim consistat in facto proprio ipsius auctori, non prohibetur agnoscere bonam fidem quamquam ipse solus, & non alius sciat veritatem, ut hic, & tradit Bald. in leg. unica, col. 15. C. de confess. & facit ista L. contra dictum Angel. in leg. certum, §. in pupillo, ff. de confess. quod si adultus minor 25. annis confitetur in iudicio crimen, de quo aliter non constabat, quod debet restituere in integrum adversus talem confessionem, absque alia probatione erroris, quia ex hoc solo apparet eum esse læsum, quod dictum exaltat Alex. in dist. leg. nam postea, §. si minor, ff. de jururam. ubi etiam Jaso. nisi dicas, quod ista L. non excludit ex hoc beneficium restitutionis, sed tantum vellet standum esse confessioni, si restituitur contra eam non petatur, quod & suadere videtur ex eo quod inferius in casu sequenti dicitur ibi: ni ha por que demandar restitucion por razon della, & quod Bart. in leg. auxilium, in fin. ff. de minor. Notando ex illa leg. quod minor in atrocioribus non restituitur adversus confessionem, procederet, quomodo perseveret in confessione, secus si dicat, quod fuit male confessus, & per errorem, quia tunc procedet dictum Angel. & aliorum scit ad hoc gloss. in dist. §. in delictis, L. auxilium, in verbo fateatur, quæ intelligit illum textum quando minor perseverat in confessione.

(2) De edad cumplida. Adde L. auxilium, §. in delictis, ff. de minor. & L. 1. C. si advers. deb. bene tamen restituitur in minor adversus delictum præsumptum de præterito, L. si ex causa, §. fin. in fin. ff. de minor. Bart. in leg. minor etiam, ff. de minor. & vide quæ notat Abb. in cap. auditis, col. 4. de in integr. restit. verbo, & præcipue nota ex gloss. & adverte, quod licet non detur minori restituitio adversus delictum, bene tamen datur restituitio, quando petitur contra processum, vel sententiam gloss. & ibi Bald. in leg. si ope-

LEY V.

Por quales razones pueda el Menor desfazer los pleytos, e las posturas, que fuesen fechas a daño de si.

Quando el menor de edad es postijado (1) de tal ome, que le muestre malas maneras, o que le desgaste lo suyo, puede pedir al Juez del lugar, que le torne en aquel estado en que era ante que le ouiesse postijado, e el Juez deuelo fazer. Otrofi dezimos, que si al menor de veynte, e cinco años fuesse otorgado poder en testamento de otro, o de otra manera, de escoger alguna cosa quel fuesse mandada; que si por aventura se engañasse en la elegencia, (2) cuydando tomar lo mejor, e non lo fiziesse así, que puede pedir al Juez, que le mande dexar aquella cosa peor que tomo, e tomar la mejor: e el Juez deuelo fazer. E aun dezimos, que si alguna cosa del menor de veynte, e cinco años fuesse metida en Almoneda, e la comprasse alguno, e despues dello viniesse otro que dixesse que daria mucho mas por ella; que puede pedir otrofi al Juez, que torne aquella cosa el que la auia sacado del Almoneda, e que la de al otro que da mas por ella: (3) e el Juez deuelo fazer, si en-

Vela dicitur. 17. n. 30. pag. 220. Guicciardi. pract. 1. q. 98.

ris, C. de pen. & est gloss. in leg. poenam, eo. tit. quam gloss. & dictum Bald. intellige, cum petitur restituitio ex parte accusati minoris, secus si minor accuset, nam tunc non restituitur, vide gloss. in clement. non potest, in gloss. pen. de procur. Spec. tit. de in integr. restit. §. quis autem, Bald. in dist. leg. auxilium, Jaso. in leg. 1. §. nunciatio, col. fin. ff. de no. oper. nuntia.

(3) De tal yerro. Adde L. 9. tit. 1. part. 7. & quæ ibi dicam, & dist. §. in delictis, & ff. de adulter. L. si minor.

(4) Dixe años, e medio arriba. Adde dist. leg. 9. & intellige in delictis commissis in faciendo, nam in his quæ consistunt in omitendo, excusaretur iste, licet doli capax, secundum Bart. post Dyn. per textum ibi, in leg. 1. §. si impuber, ff. ad Sillaniam.

LEY V.

Juvarur minor adversus dilapidationem, vel mali morigerati adoptionem, vel adversus optionem si fuit in intelligendo deceptus. Item adversus suarum rerum licitationem, si plus in ejus magnam commodum inveniat offerentem. Item adversus conventiones, & contractus in quibus fuit læsus, si læsus, & minoritas probentur, non tamen possunt ejus hædijores hoc beneficio juvari. Hoc dicit.

(1) Postijado. Concordat L. 3. §. si quis minor, ff. de minor. restituitur enim minor, quando læditur ex mutatione status, non aliàs, & sic si minor ingreditur religionem, non restituitur, quia ex tali mutatione status non læditur, secundum Alberic. post Guiliel. de Cum. in leg. si ex causa, §. Papinianus, ff. de minor. & Speculat. tit. de restit. in integr. §. qualiter. verfic. sed nunquid minor, si tamen minor 25. annis major 20. se vendat ad pretium participandum, non restituitur contra talem mutationem status, ut in dist. §. Papinianus, quia mutatur status profusus, profusus ut dicit ibi gloss.

(2) En la escogencia. Concordat cum leg. & si sine in princ. ff. de minor.

(3) Mas por ella. Concordat cum leg. & si sine. §. questum, ff. de min. quem text. vide, & quotidie accidit iste casus, tam in minoribus, quam in republica quæ

LEY VI.

Por quales razones non puede ser otorgada restitucion al Menor.

Quando, o otorgando, el que fuesse menor, que era mayor de veynte, e cinco años; si ouiesse persona, que pareciesse, de tal tiempo (1) si lo faze engañosamente, (2) valdria el pleyto que assi fuere fecho con el, e non

Carillo lib. LL. 4. 3. connot. 5. y 6. Cap. 2. n. 5. lib. 4. 1. et seg. Recop. Joan. in Bar. Clause 3. n. 149.

entendiere que es gran pro del moço. (4) Otrofi dezimos, que faziendo el menor de veynte, e cinco años pleyto alguno, o postura, que fuesse a su daño; (5) o cambiando su debdo (6) por otro peor; o faziendo otra mudacion nuevamente, en qual manera quier, por que se empeore su fazienda, o se menoscabassen (7) sus bienes, o su derecho; que puede pedir al Juez, quel faga desfazer el pleyto, o la mudacion, que fizo a su daño; e quel faga mejorar, e entregar, lo que ouiesse menoscabado por qualquier destas razones sobredichas: e el Juez deuelo fazer, si fallare en verdad, que el pleyto fizo seyendo menor de veynte, e cinco años, e fuere prouado el emporamiento, e el menoscabo, que le viene porende. E si por

quæ fungitur jure minoris subhastante res suas, vel de quibus habet administrationem veluti carnes, quæ venduntur in macello, vel similia, & ego habui de facto in causa arduissima in causa Regis, in qua obtinui contra conductorem regalium redituum serici, Regni Granatæ, & in hac materia videndus est Alberic. in L. 2. C. si in caus. judic. ubi etiam ponit questionem de facto potestas Bergomi licitabat, & subhastabat datia communis Bergomi de voluntate ancianorum præsidendum, negotiorum communis projecit baculum quo licitabat in terram dicens, quod, quicumque vellet pro mille libris, reciperet baculum, & haberet datium: unus accepit baculum, deinde apparuit alius plus offerens; quæritur nonnequid admittatur? & primo arguit quod non: sed firma debet remanere ipsa subhastatio, LL. 1. & 2. C. ne sis, rem quam vendi. emptio. L. de contractu, & L. si quis, & L. ratas, C. de rescin. vend. & videtur casus in L. quamvis incrementum, & in L. fin. C. de venden. reb. civita. lib. 11. & L. si hypothecæ in fine, C. de remis. pigno. in contrarium arguit: quia potestas non servabit solemniter debitam in subhastando, neque enim deponere debuit baculum, sicut deposuit: neque licuit sibi limitare certum pretium: sed expectare debuit quæcumque plus offerre volentem, & plus offerenti dare, ut in autem, hoc jus porrellum. C. de sacros. Eccles. facti, L. si minori pretio, cum ibi nota. C. de jur. sic. lib. 18. & de jur. bast. fisa. L. 1. ibi mala fide, cum ibi notatis, & in L. si tempora, & quia in venditione talium rerum intercedere debet saltem major pars decurionum, L. nominationum, C. de decur. & L. 2. C. de præd. curia, & dist. leg. fin. de venden. reb. civita. & hoc putat verum Alberic. de stricto jure, si deficit solemnitas per jura prædicta, licet contraarium dicit le vidisse observari, ubi autem solemnitas adfuerit, credit adjectionem non admitti, licet quidam secundum eum distinguant utrum talis venditio, vel locatio fieret in perpetuum, & tunc non admittatur plus offerens, alias sic per dictas leges, si tempora, & quamvis incrementum, cum ibi notatis, & allegant ad hoc L. 4. C. de fund. patrim. & L. fin. C. de loca. fundo civi. lib. 11. & subdit in fine: quod si veteres conductores tamen dare velint, quantum offertur per novos, quod præferuntur novis, per dist. leg. fin. C. de loca. fundo civi. ex ratione, L. cotem ferro, §. fin. ff. de publica. item & idem Alberic. in dist. §. questum, post Jacob. de Rave. concludit in ista materia, quod aut minor civitas, sicut vel Ecclesia in vendendo res suas servavit solemnitates debitas, & fecit sicut quilibet major, quia vendidit tempore oportuno, & iusto pretio, & tunc licet alius plus offerat, non admittitur licitatio nisi de sorte, vel gratia doceretur, ut habetur in dist. §. questum, si verò debita solemnitas non est servata, tunc ipso jure non valet venditio, neque est opus re-

stitutione, dist. LL. 1. & 2. C. de fide instrum. & jur. bast. fisa. cum ibi not. si verò debita solemnitas est servata: sed minor est læsus sui facilitate: ut quia vendit, tempore non oportuno, vel non iusto pretio, & tunc restituitur, vide ibi latus per eum, & tene semper menti: quia ex ejus dictis fuit obtentum in illa ardua causa: eo quia locatio facta fuerat in tempestivè, & tempore non oportuno, & vide etiam circa istas venditiones fiscales, L. 53. & L. 76. in quaterno gabelarum, & adde ad prædicta, L. verum, §. si locupletari, & ibi Bart. ff. de minor. quando scilicet in venditione non proficiuntur ea quæ possunt prævideri.

(4) Del moço. Istud verbum est menti tendendum quasi velit quod pro parvo sustinenda fit venditio facti L. fin. ff. de in integr. restit. & L. pen. cum gloss. ibi, ff. de minor. & vid. quæ not. Abb. in cap. 1. col. 3. de in integr. restit. verfic. sed quæro, quæ dicatur magna læsio, vel parva, vide gloss. in dist. leg. pen. & ibi Alberic.

(5) A su daño. Ista generalitas multas complectitur, sive minor fecit contractum venditionis, vel donationis, vel transactionem fecerit, vel quid aliud, ut C. si advers. venditio, & si advers. transact. & in aliis titulis minutis illius libri.

(6) Su debdo. Adde L. patri, §. penul. ff. de minorib.

(7) Se menoscabassen. Adde L. non omnia, ff. de minor.

(8) En las leyes. Vide tit. 12. part. 5. L. 4.

LEY VI.

Non restituitur pubes si ex aspectu corporis videtur major, & in contrahendo dixit se majorem, nec restituitur, si jurat super contracta: nec si in restitutione videtur fuit, iterum restituitur nisi appellet, aut novas alleget rationes: nec super causa status, in qua ejus servus defendente curatore liber pronunciat libertatis favore, nec si ita contraxit, sicut quilibet major, & discretus, quia tunc non videtur læsus. Hoc dicit.

(1) De tal tiempo. Nota bene hoc verbum: nam si appareret ex aspectu eum esse minorem: tunc adversarius non potest dicere se deceptum: imo tam ipse, quam minor videntur esse in dolo. quo casu competit minori restituitio: quia facta doli compensatio, perinde est ac si nullus fuisset in dolo, & ideo datur restituitio; & quia scienti dolo non infertur, L. 1. ff. de ad. empt. secundum Cyn. Alberic. & Salic. in L. 3. C. si min. se major. dixit. adde Alberic. idem tenentem quando per aspectum aliter constaret in autem. Sacramenta puberum, col. 3. C. si advers. vendit.

(2) Engañosamente. Adde LL. 2. & 3. C. si min. se major. dixit. Et adverte, nam per istum leg. paritatem, quæ non distinguit an adultus, vel pupillus talem assertionem faciat, videtur comprobari dictum Guiliel. de Cum. de quo per Paul. de Cast. in L. qui jurasse, in princ. ff.

non deue set defatado (3) despues; como quier que non era de edad quando lo fizo: esto es, por que las leyes ayudan a los engañados, e

ff. de iurejur. quòd si pupillus proximus pubertati juret cum contrahit se esse puberem, & postea etiam juret, quòd non veniet contra contractum quòd habebit locum dispositio authent. Sacramenta puberum, sicut si esset pubes: & cum isto dicto transit ibi Paul. de Cast. multum commendans dicens, se alibi non legisse: si tamen teneamus illam opinionem, quòd etiam pupillus doli capax obligatur ex juramento non esset ita miranda dicta decisio, vide per Alexand. in dist. leg. qui jurasse, in princ. Item lex ista partitarum expressè tenet de adulto, non de pupillo, cum superius dixit, que parasciere de tali tempo, Doctor. etiam intelligunt de adulto, LL. dist. tit. C. si min. se major. dixit. & pater ex LL. illius tit. Quid autem dicemus in dubio, cum non constat de dolo minoris? Azo. in summa illius tit. in fin. dicit, quòd præsuntur doli in minore, qui se majorem dixit, & idem tenet gloss. in dist. leg. 3. & ibi Odofer. in fin. Cynus tamen, & alii tenent oppositum: quia doli non præsuntur, nisi probetur, L. quotiens, §. qui dolo, ff. de probat. Et hoc etiam vult ista lex partitarum cum dicit, si lo faxe engañosamente. Et ita tenent Alberic. & Salice. in dist. leg. 3. ubi etiam Bart. in fin. si autem minor sui facilitate asserat se majorem, & ita juret, tunc distinguit, ut habetur in dist. leg. 3. quia aut juravit verbo tenus: & tunc non restituitur, nisi per instrumentum, seu scripturam probet se minorem, & si juravit corporaliter, nullo modo restituitur, ut ibi, & per quæ instrumenta probetur cum verbo tenus juravit, vide per Spec. tit. de restit. in integ. §. quis autem, col. 4. versic. sed cujuscumodi erit scriptura, ubi etiam vide per Spec. aliquas notabiles quæstiones in ista materia, in col. 5. videlicet, an præjudicet sibi minor ex tali juramento, in aliis contractibus, & tenet quòd non, & tenet, gloss. fin. in leg. de etate, ff. de mino. in fin. gloss. vide ibi per Spec. ubi etiam de aliis in ista materia.

(3) Defatado. Est beneficio restitutionis: possent tamen opponere contra contractum ea, quæ posset major, ut alias notat gloss. in leg. 1. et in authent. Sacramenta puberum, C. si advers. vendi. & procederet etiam si cum juramento minor assereret se majorem, & sic non excluderetur si contractus esset nullus à jure dicendi nullum, propter tale juramentum, secundum Joann. Andre. post Nichol. de Mata. in addit. ad Spec. tit. de sententia, §. ut autem, in princ. in additione magna, & idem tenet Specul. tit. de restit. in integ. §. quis autem, col. 5. versic. sed cum ei, repellitur enim ex hoc à beneficio restitutionis, quod est jus singulare, non verò à juris communis beneficio, & idem tenet Paul. de Cast. in LL. 1. 2. & 3. C. si min. se major. dixit. multum commendans.

(4) Non a los engañadores. Adde dist. leg. 2. C. si mino. se major. dixit.

(5) Mayor de catorce años. Quid si adhuc non habeat 14. annos: est tamen doli capax quando jurat? Est maxima diversitas inter Docto. sed communior, & verior videtur opinio, quòd sit idem in eod. & istam opinionem tenet Andr. de Iler. in §. item Sacramenta, de pac. juram. firm. & Bart. in authent. Sacramenta puberum, C. si advers. vendi. Alex. in L. qui jurasse, in princ. ff. de iurejur. & communiter Canonistæ, per text. in cap. ex litteris, §. 2. de sponsa. cum gloss. ibi, & qualiter intelligatur doli capax, vide per And. de Iler. ubi supra volentem, quòd non sufficit habere decem annos cum dimidio, neque tredecim cum dimidio, si non constet esse doli capax. Sed quid si impubes juret se non venire contra contractum celebrandum cum Titio, quando pubes erit, deinde factus pubes facit ipsum contra-

non a los engañadores. (4) Esto mismo sería, quando el moço fuere mayor de catorce años, (5) e jurasse (6) que la vendida, e

atum cum Titio, an valeat? Et Alberi. post Guid. tenet quod non in dist. authent. Sacramenta puberum, col. 3. Quid autem si impubes contraxit postea verò factus puber juravit non contra venire contractum ipsum, Alberic. ibidem post Guido dicit spectandum esse initium, & quòd ex forma illius constitutionis exigitur, quòd contractus, & sacramentum fiant tempore pubertatis: quod ego intellegem eo respectu ut contractus firmetur juramento: eo tamen quòd minor jurans jam pubes teneatur ad observantiam: crederem teneri cum servari posset, & servare teneatur per capitulum, quamvis pactum, de pact. lib. 6. & cap. cum contingat, de iurejur. & quia qui jurat de novo videtur contrahere, & promittere, & maxime stante, leg. hujus Regni, como quier que parecica, &c. quinimò & non est sine scrupulo, quòd etiam respectu confirmationis contractus procedat dictum Alberic. cum constaret quòd jam eubes de novo approbat, & jurat. Ideo cave ab isto dicto. Et adde quòd contractus nulli ex sequenti voluntate ratificatur, L. 1. & per totum, C. si major fact. venditio. fin. decre. rat. habu. & quòd habetur de secunda voluntate, quæ est valida prima existente non valida, C. ad Vell. L. si mulier, ff. de agrico. & cens. L. cum scimus, & videtur contractum tempore quo fuit juratum, arg. L. de accessionibus in fin. ff. de divers. & tempo. prescriptio. & in fin. quib. alien. licet, in princ. Item intellige de pubere sanæ mentis, & five sit paterfamilias, five filius familias, five liber, five servus, gloss. in §. item Sacramenta de pact. juram. firm. procedit etiam dictum hujus, L. si minor habeat curatorem, five non, gloss. ibidem, & est gloss. 1. in fin. licet contrarium voluit Specul. tit. de empt. & vendi. §. nunc dicendum, col. 2. versic. hoc etiam scias, nam contrarium communiter tenetur, secundum Bald. in dist. §. item Sacramenta, col. 2. versic. 3. quæro, Docto. communiter approbando opinionem Marti. in dist. authent. Sacramenta puberum. Procedit etiam ista lex, & si minoris procurator ad hoc speciale habens mandatum juret, gloss. in dist. §. item Sacramenta, in gloss. 1. & ibi dicit And. de Iler. col. 2. ita communiter teneri, & idem tenet Bar. in L. qui bona, §. alieno, ff. de dam. infest. & ibi communiter Doct. licet aliqui voluerunt contrarium. Item procedit in civitate jurante, secundum Bal. in L. generaliter, in princ. C. de reb. credi. licet non in Ecclesia, secundum eum ibidem, & adde gloss. in cap. 1. de in integ. restit. lib. 6. & Bald. in dist. §. item Sacramenta, Jas. in dist. authent. Sacramenta puberum, in 8. limitatio. De profi-gio verò jurante, vide Bar. in L. si cui bonis, ff. de verbo oblig. vide Bal. in L. 2. col. 7. C. de rescindend. venditio. ubi etiam de amente, vel phrenetico, qui non habet consensum.

(6) Jurasse. Videtur ista lex velle, quòd sufficiat verbo tenus jurare: cum non exigit, quòd corporaliter super aliqua Scriptura Divina præstetur gloss. tamen, & Docto. communiter in dist. authent. Sacramenta puberum tenent, quòd non sufficit ad illam dispositionem, quòd nuda voce juret, & dicit Bald. in dist. §. item Sacramenta, quòd quando nuda voce juratur, non appellatur proprie sacramentum: sed verbum, & ibi dicit, quòd de consuetudine sufficit quòd juret super qualibet scriptura, in qua Deus nominetur, & quòd sufficeret jurare super quadam tabula picta, in qua esset majestas Dei, vel Sanctorum, & tandem concludit, quòd in hoc servari debet consuetudo: quia consuetudo quæ dat formam aliquam est servanda, aliter non valet quod fit, secundum Specul. tit. de instrum. editio. §. brevisiter parum post principium. Joau. de Imol. in cap. cum contingat, col. 62. versic. item 2.

o la postura, (7) que fazia con otros, non la defataria por razon de menor edad. (8) Ca, despues que asi ouiesse jurado, deue ser guardada su jura. (9) Otrosi dezimos, que si el menor de veynte, e cinco años, pidiesse al Juez, que le entregasse de alguna cosa, que

avia perdida, o menoscabada, por razon de pleyto que ouiesse fecho non seyendo de edad cumplida; si sentencia fuere dada contra el, por que non era asi como el querrelaua, non puede demandar despues otra vez, (10) que sea entregado de aquella cosa, delante de aquel Juez,

vid. Baium pag. 307.

potest dubitari de iurejur. tenet quòd sufficiat verbo juramentum præstari saltem attenta dispositione juris canonici, quæ servanda est in materia juramenti, ut in cap. 2. de iurejur. lib. 6. ex eo, quia juramentum verbaliter præstitum est servandum: & ligat ad perjurium, ut patet ex his, quæ habentur in cap. & si Christis de iurejur. & quia ut habetur in dist. cap. cum contingat, & cap. quomvis pactum, de pact. lib. 6. juramentum quòd potest servari sine interitu salutis æternæ, servandum est, debet ergo servari, licet verbo tenus præstitum: & istud crederem esse tenendum attenta dispositione juris canonici, & etiam hujus leg. partia. facit bonus text. in cap. cum tempore, de arbit. & cap. ad aures, quòd met. caus. de promittente per fidem tuam, & quòd ibi not. Abb. & dixi in L. 26. tit. 11. part. 3. ubi quòd solum homigium, dixi quòd non sufficeret, vide ibi, ubi etiam quòd tale juramentum debeat esse tale, quòd concernat Religionem Dei, ut etiam tradit Silic. post Jacob. Butri. in dist. authent. Sacramenta puberum, col. 2. An autem exigatur, quòd minor jurans sit certioratus de beneficio restitutionis sibi competenti? Bart. & communiter Docto. in dist. authent. Sacramenta puberum, tenent quòd non, ut late tradit ibi Jaso. in 3. limitatio. col. 14. & 15. allegatur ad hoc optimum textus in cap. ex rescripto. de iurejur. & vide late per Alex. 2. vol. consil. 222. & Bar. in leg. 2. ad fin. col. 2. C. de rescind. vend. Abb. in cap. pen. col. fin. de empt. & vendi. licet Dyn. aliud voluerit, cuius fundamenta refert Alberic. in dist. authent. Sacramenta puberum, col. 3. & 4. dicit tamen Alber. quòd communiter videt servari quòd contractus celebrati per minores, cum juramento sunt reputati validi, etiam sine alla certioratione: sed quia opinio tanti Doctoris Dyni, scilicet est tor juribus fulticia ad omne dubium tollendum, dicit credere esse tutum, quòd in contractibus minorum adjectur, quòd certiorati fuerint, & quòd ita fecit in pluribus apponi. Adde etiam Bald. in leg. 2. col. 6. C. de rescind. vendit. distinguentem, an intervernerint scientiam tutoris, vel curatoris, vel non: & non videtur à communi opinione recedendum, licet ante factum tutum est, quòd dicit, Alberic. & in certioratione juris plene procedit. Quid autem de certioratione facti? Vide per Paul. de Cast. in quodam consil. incipit, viso puncto, & Decium consil. 403. circa fin. & an juramentum debeat intervenire in ipso contractu, vel sufficiat, quòd ante, vel post præstetur? gloss. in dist. §. item Sacramenta, & in dist. authent. Sacramenta, vult, quòd sufficiat quodcumque præstari, & vide per And. de Iler. in dist. §. item Sacramenta, Alberic. dicit tutius esse quòd in ipso contractu interveniat, vel in continentem ante, vel post, vide per eum in dist. authent. Sacramenta, col. 4. crederem etiam ex intervallo præstitum tenere de jure, licet tutum sit, quòd dicit Alberic.

(7) La postura. Sive hinc inde oriatur obligatio, ut in contractibus proprie sumptis, five etiam in contractibus impropris, & sic in donatione, & aliis, ut tradit gloss. in dist. authent. Sacramenta, super verb. contractibus, & tradit Alex. consil. 53. vol. 3. in 1. dubio, & Socin. consil. 279. 2. vol. Decium consil. 232. diu admonendum in 2. dubio. Item procedit in dist. authent. gloss. singularis, in leg. 3. §. contrario. ff. de con. judic. tute. Bart. in leg. tutore. §. ab eod. ff. de administ. tutor. ubi de remissione actionis tutelæ, Bart. & Docto. in dist. authent. Sacramenta puberum, Alex. in leg. Pomponius, §.

præterea, ff. de acquir. poss. Item etiam in quasi contractu veluti in additione hæreditatis, & similibus gloss. in dist. authent. Sacramenta, ubi Jaso. 19. col. ubi etiam extendit etiam minor, per se non contrahit, sed alii contrahenti assentiat cum juramento, allegat gloss. quam dicit valde singularem in authent. de nupt. §. sed quod sanctum, in verbo, neque scriptum, & ibi Ang. col. fin. multum commendat. Item procedit etiam in nima constitutione dotis super rebus immobilibus, secundum Bald. in leg. nulla, C. de jure dot. Habet etiam locum in iudiciis gloss. & communiter docto. in dist. authent. Sacramenta, & adde Bald. in leg. unica, col. 14. C. de confess. & ibi vide quid si jurat non revocare factum procuratoris. Valeret etiam manifestio servi inter vivos per puberem facta, licet nondum habeat viginti annos, ut tradit Joan. Andre. referens Pileum in addit. ad Specul. in rubric. de serv. non ordinin. Non tamen procedet hæc lex, si juramentum præstetur super testamentis, vel ultimis voluntatibus, secundum Cyn. Bald. & alios in dist. authent. Sacramenta, ubi Jaso. in 13. limitatione.

(8) Por razon de menor edad. Quid si contractus esset invalidus alia ratione, quam minoris ætatis, & simpliciter juravit non convenire: an possit contravenire gloss. quòd sic in leg. 1. C. si advers. vendit. unde non excluderet juramentum remedium ex leg. 2. C. de rescind. ven. ut tradit Alberic. alios referens in dist. authent. Sacramenta, unde necesse est, ut omnia remedia tollantur, quòd minor juret non contravenire ratione minoris ætatis, neque alia quacumque ratione, ut tradit Bart. & Alberic. ibidem, & formam juramenti ad omne dubium tollendum ponit Alber. ibi. col. pen. quæ talis est talis proficiens le puberem vendidit Scmpronio tale prædium spontè; & ex certa scientia prius certioratus de forma authenticæ, Sacramenta puberum, & juravit ad sancta Dei Evangelia corporaliter tactis scripturis se servare ipsum contractum inviolabilem; & non contravenire beneficio minoris ætatis, minoris pretii, vel aliquo alio modo, vel jure, quòd dicit, vel excogitari possit, ut vide pleniorum formam in leg. 59. tit. 18. partit. 3. & quæ ibi dixi, & in leg. 16. tit. 11. ead. partit. & vide etiam L. 56. tit. 5. partit. 5. & quæ ibi dixi.

(9) Deue ser guardada su jura. Et contractus firmatur juramento, licet de se esset invalidus secundum opinionem Marti. communiter approbatam in leg. 1. C. si advers. vendi. unde etiam tenebitur hæres minoris jurantis, ut declarat Paul. de Cast. in dist. authent. Sacramenta, in princ. & col. 2. tradit etiam Abb. in cap. 1. de iurejur. lib. 6. ubi etiam notanter dicit, quòd et si tollatur juramentum, quòd firmaverat contractum, non per hoc rescinditur, neque corrumpitur contractus qui jam ex interpositione juramenti consequutus est similitatem, vide ibi per eum. Quid autem si minor enormiter læderetur? Vide, quæ dixi in dist. leg. 59. & dist. leg. 56. & quæ tradit Decium consil. 403. penult. & fin. col. de aliis limitationibus ad dict. authent. & consequenter ad istam leg. vide Jaso. in dist. authent. Sacramenta, post Bart. ubi Jaso. cumulat. 14. limitationes ibi poteris videre.

(10) Otra vez. Concordat cum leg. 1. 2. & 3. C. si sapius, in integ. restit. postu. & an procedat five sit restitutio denegata: quia non fuit probatum de læsione, five quia non fuit probatum de ætate? Vide per Bart. & Bald. in leg. fin. C. si mino. se major. dixit. & per Paul.

Juez, nin ante otro; fueras ende, si appellasse (11) de aquella sententia, o si mostrasse razones nueuas, (12) arales que gelas deuiessen recibir. Otrofi dezimos, que si el menor de veynte, e cinco años mouiessse pleyto en iuizio con otorgamiento de su Guardador, demandando a alguno, que era su fieruo; si fuesse dada sententia contra el, en que fuesse dado por libre aquel a quien demandaua, non podria despues demandar restitucion (13) contra tal iuyzio, por razon que era de menor edad quando mouio el pleyto. E esto es, por la mejoría que otorgan los derechos a la libertad. (14) E aun dezimos, que si el pleyto, o la postura, de que demandasse restitucion el menor, fuesse fecho en tal manera, que todo ome de edad cumplida, e de buen entendimiento, la faria asfi, (15) e non deuia tenerse por engañado por ende; que estonce non deue ser desfecho, por razon que lo fizo en tiempo que non era de edad. Por que siempre ha de prouar dos cosas (16) el que demanda restitucion: la primera, que era de menor edad, a la fazon que fizo el pleyto, o la postura; la segunda, que la fizo a daño, e menoscabo, de si.

de Castr. in diñ. leg. 1. & 2. C. si sapius in integ. restit. postu. ubi Paul. tenet contra Bar. & rectè iudicio meo, licet Bald. & Angel. simpliciter sequuntur Barr. Salic. sentit idem quod Paul. & pro hoc satis confert L. ista partitarum, ibi, si sententia fuerit dada contra el, por que no era assi como el querellaua, quæ verba referuntur tam ad æratem, quam ad læsionem, non obstat diñ. L. fin. quia intelligenda est, secundum intellectum Rapha. & Paul. ibi.

(11) Appellasse. Ad appellandum ergo restituetur, si tempus fuit elapsum, & an qui restituitur ad appellandum, vel prosequendum appellacionem debeat probare, quod foveat iustam causam? Vide Bart. in leg. nam & postea, §. si minor, ff. de iurjur. col. fin. & Paul. de Castr. in leg. fin. C. in quibus causis in integ. restit. non est necess. col. pen. Alex. consil. 55. vol. 5.

(12) Razones nueuas. Nota bene, & adde diñ. L. 2. non igitur sufficerent probationes novæ, sed causæ novæ debent adesse, siue quæ allegatæ non fuerunt, vel de novo emerferunt gloss. & Salic. ibi, non ergo L. de Madrid, in cap. 20. in ordina. de Madrid, quæ iubet denegari aliam restitucionem ad opponendas exceptiones noxas procedat quando de novo ex nova causa sint tales exceptiones ortæ, ut hic, & in diñ. leg. 2. C. si sapius in integ. restit. cap. postularis, de except. Bald. in cap. 1. culum. 5. de mili. vasa. qui cont. est, præsertim si læsio esset enormis, ut notat Bald. ibidem in fin. princ.

(13) Restitucion. Concordat cum leg. fin. C. si advers. liberta.

(14) A la libertad. Adde ad casus quos posuit in leg. 4. tit. 5. 3. partit.

(15) La faria assi. Nota ista verba, & quæ sequuntur ad intellectum, & declarationem, L. fin. C. de in integ. restit. de qua ista sumpta est, Doctor. etiam aliter inter intelligunt, diñ. L. fin. & exemplificant aliquibus modis, vide ibi per eos: quia in effectu ista L. partitarum, etiam illam comprehendit.

(16) Dos cosas. Adde L. 2. supra eod.

L E X VII.

Si minor est læsus adversus hæreditatis aditionem vo-

L E Y VII.

Como el menor puede desamparar la herencia que oviere entrado, si entendiere que le es dañosa.

Siendo establecido por heredero el menor de veynte, e cinco años, si entendiere que non le es prouechosa la heredad de tener, puede pedir al Juez, que le otorgue poderio para desampararla, (1) maguer la aya entrada. Pero, quando esto ovriere de fazer, deue ser delante los acreedores (2) de la heredad, que sepan qual es la razon por que la desampara. E estonce el Juez, si entendiere que es daño del moço en tener la heredad, devele otorgar que la pueda desamparar, e tornar en el estado en que era de primero; poniendo en recabdo (3) primeramente, todas las cosas que perteneciesen a la heredad.

L E Y VIII.

Ante quien puede el menor demandar la Entrega, e quando: e en que manera deue ser fecha.

Delante del Judgador ordinario (1) del lugar deue demandar el menor restitucion, e entrega, de los daños, e de los menoscabos que ouiesse recebido en sus cosas, por pleyto que

caris ad hoc creditoribus hæreditatis restituitur. Hoc dicit.

(1) Para desampararla. Concordat cum leg. 1. C. si min. ab hered. se abst. ubi vide per Azo. in summa, & debet fieri causa cognita, ut ipse ibi tradit considerato non tamen eo, si lucrosa hæreditas, vel non, sed etiam eo an interfit minoris litibus, & sumptibus non vexari, L. minoribus 25. annis, ff. de mino. Item eo considerato, an in hæreditate sint multæ mortales res, vel prædia ruinæ subiecta, L. verum, §. si locupletis, ff. de mino. & poterit petere istam restitucionem, & si adierit cum beneficio inventarii, ut etiam declarat Salic. in diñ. leg. 1. ad fin. & in autent. si omnes, ad finem, habet namque minor petens restitucionem contra aditionem hæreditatis necesse probare se læsum ex additione, quod etiam patet ex citatione creditorum, quæ hic requiritur, ut etiam tradit Paul. in autent. si omnes, C. eod. & expressus habetur in ista leg. cum subdit, si entendiere que es daño del moço, & sic approbatur hic opinio Jacob. de Aret. & Olofred. & reprobat opinio Guido. de quibus per Alber. in diñ. authent.

(2) Los acreedores. Concordat cum diñ. autent. si omnes, ubi vide per gloss. & Doctor. quid de legatariis & adde etiam L. etiam, §. fin. ff. de mino. & de modo citationis præsentium, & absentium, vide ibi signanter per Paul. de Castr. ubi etiam an sufficiat generale proclama.

(3) En recabdo. Adde diñ. autent. si omnes, & in corpore unde sumitur, ubi quod illud quod perit propter imbecillitatem minoris, non restituitur a minore, & nota hic istum casum, in quo iudex ex officio, etiam nemine petente, debet prohibere, ne bona hæreditaria dispenseatur.

L E X VIII.

Non solum minor potest restitucionem, dum est intra æratem 25. annorum: sed etiam intra quadriennium potest, & etiam hæredes ejus intra dictum tempus possunt eam petere. Hoc dicit.

(1) Ordinario. Et intellige de iudice rei, non actoris, L. 2. C. ubi, & apud quem, sed an possit peti restitucionem contra contractum in loco in quo factus fuit coram iudice illius loci, si ibi reperitur reus contra quem

que ouiesse fecho a daño de si, o por alguna de las razones sobredichas, que diximos en las leyes ante desta. E el Juez deue llamar ante si (2) la otra parte, a quien fazen la demanda, e si fallare que el pleyto, o la conoscencia, (3) o el iuyzio (sobre que demanda la entrega) que fue fecho a daño del menor, deuel tornar en aquel estado en que era ante; de manera, que cada una de la partes (4) aya en saluo su derecho, alsí como le auia primeramente. E esta restitucion puede demandar en todo pleyto, o conoscencia, que el ouiesse fecho a daño de si; o su Guardador, o su Abogado. E tal demanda como esta puede fazer el menor, en todo el tiempo fasta que sea de edad cumplida de veynte, e cinco años; e aun en quatro años (5) despues de esto: e non

Vela Duzer
cent. 11.
n. 112.
pag. 133

petitur? Bald. post Guillel. de Cugn. dicit, quod non in diñ. leg. 2. quia licet in loco contractus sortiatur quis forum, procedit, si agatur ad ejus observacionem, non si ad ejus rescisionem, & idem tenet Paul. de Castr. ibi potest etiam causa restitucionis specialiter delegari a Principe, vel iudice ordinario. Item coram delegato ad universitatem causarum potest peti restitucion, & etiam coram delegato causæ specialis, si læditur in aliquo actu, & sic restitucio venit incidenter, vide leg. fin. & ibi Paul. C. ubi, & apud quem, & in cap. suscitata, de in integ. restit. & intellige istam legem de iudicibus ordinariis habentibus certum tribunal, seu certum territorium, nam habentes jurisdictionem sine territorio non possent in integrum restituere, ut patet in diñ. leg. fin. & ibi Paul. qui ex hoc dicit, quod coram Reçtore scholasticum non poterit peti restitucio. Item intellige, nisi sit talis iudex ordinarius, qui habeat jurisdictionem sine administratione, qui non potest cognoscere nisi inter consentientes, ut sunt Iudices Censualit, & Notarii, qui habent in privilegiis, iste enim non cognoscit de restitucione gloss. in diñ. leg. fin. neque etiam poterit peti restitucio coram arbitro, ut in diñ. leg. fin. habetur, ubi quærit gloss. an possit compromitti, an quis sit restituendus? Et concludit, quod sic, & cum gloss. tenet ibi Salic. post Bart. quando de facto quis patitur se hoc modo conveniri. Bald. tamen reprobat dictum gloss. vide ibi per eos.

(2) Llamar ante si. Concordat L. 2. tit. 25. 3. partit. & quæ ibi dixi cum concordantis ibi positus.

(3) Conoscencia. Adde L. certum, §. in pupillo, ff. de de confess. & vide quæ habentur in leg. 4. supra eod.

(4) Cada una de las partes. Adde L. 2. tit. 25. partit. 3. & quæ ibi dixi.

(5) Quatro años. Adde L. fin. C. de tempor. in integ. restit. Sed an cum damnus sit eminentissimus dabuntur minori triginta anni? Probet dantur tali casu Ecclesiæ, sico, & reipublicæ, ut habetur in L. fin. infra eod. & not. gloss. in cap. 1. de rest. in integ. lib. 6. videtur quod non, quia expressè cautum est hic de minore, ut tantum detur quadriennium, & si propter damnus enormissimum aliud voluerat ista lex expressisset prout fecit in casu, diñ. leg. fin. Præterea est diversa ratio in minore, cui quadriennium non currat ad hic læsionis, sed completo 25. anno. ut hic & in diñ. leg. fin. Sed in contrarium facit, quia ideo Ecclesiæ, & reipublicæ datur restitucio, quia utuntur iure minoris, ut in cap. 1. & cap. auditus, de in integ. restit. L. Respublicæ. C. ex quib. cau. major. & sic arguit gloss. in diñ. cap. 1. quod sicut post quadriennium non datur restitucio minori, sic neque Ecclesiæ. Item, quia ratio eminentissimi damni ita limitat in minore, sicut

solamente puede el menor fazer demanda fasta este tiempo, mas aun sus herederos. (6)

L E Y IX.

Como el Menor puede demandar Entrega de las cosas que perdiessse por tiempo.

Prescriptio, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como ganancia que haze ome de alguna cosa por tiempo. E como quier que de tal razon como esta fablamos cumplidamente en la tercera Partida deste libro, en las leyes que fablan en esta razon. Pero dezimos, que las ganancias que se fazen por tiempo de veynte años, o dende ayuso, que non corre (1) ninguno de estos tiempos contra los que non son

in Ecclesia, & istud videtur æquius, ita tamen quod tunc tempus triginta annorum computetur à die læsionis, ut in diñ. leg. fin. facit ad prædicta leg. fin. in prin. C. de indi. vidui. toll. & quod per illum leg. dicit Bal. in L. filiusque habentem, col. 12. C. fami. her. & quod notatur per gloss. & Joann. Andt. in cap. ad nostram, de rebus Eccles. non alie. in gloss. super verb. centenis, ubi gloss. in fin. recitat opinionem illorum, qui dicebant quod etiam iudicis officio succurratur his qui ultra dimidiam iusti pretii læsi sunt.

(6) Sus herederos. Adde L. 2. & quasi per totum, C. de temp. in integ. restit. & L. non solum, ff. de in integ. restit. & an beneficium restitucionis transeat in patrem qui succedit filio in peculio? Vide gloss. & Bar. in L. pater, ff. de cast. pecul. privilegium tamen competens pupillo, quia pupillus non transit ad hæredem, vide L. ex pluribus, & ibi Bar. ff. de admini. tuto.

L E X IX.

Prescriptio 20. annorum, aut infra, non incipit currere contra adultum, nisi in alterius persona prescriptio incepta, quia tunc continuatur in minore, sed restituetur ad tempus quod contra eum currit; prescriptio autem triginta annorum, vel ultra incipit currere contra minorem, sed restituetur adversus eam. Hoc dicit.

(1) Non corre. Et sic prescriptio longi temporis, vel minoris ipso iure à minoribus non incipiunt, ut hic, & in L. fin. C. in quib. casibus in integ. restit. non est necess. L. etiam ei, ff. de mino. L. bona fidei, in prin. ff. de acquir. rer. domi. juncta. L. non est ignotum, C. quib. non obicitur long. tempo. prescriptio, non ergo hodie (licet minori sit lapsus, tempus ad solvendum tributam) res ejus incidit in commissum cum tale tempus non currat minori per istam L. & diñ. leg. fin. & tenet gloss. notabi. & ibi vid. Joann. de Pia. C. de fund. patri. lib. 11. & in L. si tutores, & ibi Cyn. & Salycet. C. de admini. tuto. Alexan. consil. 31. ponderatis 5. vol. Limita pro imo, istam leg. in prescriptioibus conventionalibus procedentibus ex contractu defuncti, siue prescriptio fuerit inchoata cum defuncto, siue cum minore ejus hærede, L. amilius, ff. de mino. L. que à patre, C. de restit. mili. & tenent communiter Doctor. in diñ. leg. fin. & intellige quando nullum factum intervenit cum minore, sed sola mora alius secus, ut in L. cum filius, §. in hac, ff. de verbo. oblig. L. 2. C. si advers. vendit. pigno. dicit tamen singulariter Alberic. in diñ. leg. fin. col. 4. circa finem, quod in dicto casu dabitur minori restitucio in subsidium, arg. L. prope-randum, in fin. C. de iudi. L. cum mandato, ff. de mino. & §. pupillus, in autent. de heredi. & Falsi. quod sumultum nota. quia cæteri Doctor. simpliciter dicunt isto

ley 3.
tit. 8.
lib. 4.
Recop.
L. 1.
tit. 12.
lib. 3.
Recop.

jos, (3) se pierden, o se menoscaban, por culpa de los que los han a procurar, o por engaño de los otros. E poren de fue establecido antiguamente, que tales bienes ayan aquel preuilejo, e aquella mejoría, que han las cosas de los menores de venyete, e cinco años. Onde, los que han en poder, (4) e en guarda, las cosas sobredichas, pueden demandar restitucion sobre

cada vna dellas, quando se menoscabassen por tiempo, o por engaño, o por negligencia de otro. E esto pueden demandar desde el dia que recibieron el engaño, o el menoscabo, fasta quatro años. (5) Pero si el menoscabo fuesse tan grande, que montasse de mas de la meytad del precio (6) que valia alguna de las cosas sobredichas que fuesse enagenada; (7) c-

eden. & in isto tertio patrimonio non videtur, quod procedat hujus legis dispositio, & posset procedere, quod Petrus relatus ab Alberic. dixit, & hujus sententia fuit Lucas de Pen. ubi supra dicens, quod Rex non ratione suae personae, sed ratione Reipublicae quam sustentat, eamque procurat, & servat, tali beneficio gaudet, & quod si alias in speciali contractu, qui commoda, vel incommoda Reipublicae non respiceret ipse Rex, seu ejus Camera laederetur, non esset restituendus, arg. L. famosi. §. hoc tamen, ff. ad leg. juli. majest. & cap. qui fuerat, 45. dis. Et facit ad praedicta, quod notat Angel. per text. ibi, in autent. ut cum de appell. cognosc. §. si unum, col. 8. in 1. nota. quod si cum poterit se restituere contra non confessionem inventarii aequiparando sicut minori, facit L. 1. C. de senten. advers. ff. de lat. retrah. lib. 10. Et an Regina Regis uxor gaudeat isto beneficio Luc. de Pen. ubi supra movet istam quaestionem, & quod alias ita fuit pronuntiatum in favorem dominae Sanctae Reginae relictae quondam incluyti Regis Roberti, cum decepta foret in venditione castri montis Albani: ipse tamen concludit quod non gaudeat Regis uxor tali beneficio.

(3) Concessio. Approbat opinionem Azo. in summa, C. si advers. usucapio. in fin. & gloss. in leg. Reipublicam, C. de jur. Reipublicae. lib. 11. & Guido de Suza, Jacob. de Aren. & Dyn. & Uber. & Alber. Papien. & Odo. fred. & aliorum, de quibus per Joan. Andr. in addit. ad Spec. tit. de restit. in integ. §. quis autem, col. 6. & per Alber. in leg. Reipublica, C. ex quib. caus. majo. & reprobat opin. gloss. in dist. leg. Reipublica, ubi etiam Petr. & Cyn. & Innoc. in cap. 1. de in integ. restit. & tradit Spec. in dist. §. quis autem, col. 6. versic. idem, quoque juris est in Republica ubi ipse dicit, quod universitates pistorum cerdonum, & hujusmodi non restituantur, vid. Bal. in L. 1. C. etiam per Procuratorem causam restitui. In republica tamen civitatis vult quod possit restitui, & opinio quae approbatur hic, secundum Alberic. in dist. leg. Reipublica, communiter approbatur, & de facto servatur, quia de facili subsunt laesioibus, & quia, & aliae civitates ultra Romanam reguntur per administratores, & saepe per baratores de stricto tamen jure credere se dicit Alberic. contrariam opinionem esse veriorum, tene ergo menti istam leg. pitarum, cujus opinionem tenet etiam Barr. Bal. Salice. & alii in dist. leg. Reipublica, concludentes veram, & communem opinionem esse quod omnis civitas, vel quodlibet castrum gaudeat privilegio reipublicae, & debet restitui in integrum sicut Republica, dummodo tale castrum, vel Villa habeat multitudinem hominum, & regatur per suos administratores, & tractet negotia sua tanquam communia, non ut privata, licet sit parva universitas, & licet talis civitas sit supposita alicui domino, vel Principi, & ita approbatur hic, & advertit, quod Republica juratur in multis ut pupillus: in multis pluraquam pupillus: in multis minus, quam pupillus, vide late Joan. de Plat. in L. Reipublicam, C. de jur. Reipublicae. lib. 11.

(4) Los que han en poder. Habes hic, quod syndicus universitatis absque alio speciali mandato potest petere restitutionem. Adde Bald. in L. 1. C. etiam per procuratorem causam restitui. & Joan. de Plat. in L. Reipublicam, C. de jur. Reipublicae. lib. 11.

(5) Quatro años. Concord. cum cap. 1. de in integ. restit. lib. 6. & Clement. 1. eo. tit. gloss. fin. in dist. leg. Reipublica, & ibi Bar. & Doct. & in L. Reipublicam, ubi Joan. de Plat. C. de jur. Reipublicae. lib. 11. & probatur etiam hic, quod etiam contra praescriptionem datur Ecclesiae beneficium restitutionis intra quadriennium a die completae praescriptionis, quae erat quaestio antea dubia, ut tradit Abb. in cap. 1. col. pen. & fin. de praescriptio. & in cap. tam ex litteris, col. 5. de in integ. restit. & vide gloss. in autent. de Ecclesiastic. tit. §. pro temporalibus, colla. 9. & istud quadriennium est a principio utile, ut patet in dist. cap. 1. de in integ. restit. lib. 6. & ponderat Abb. ubi supra, col. fin. hoc etiam tenet Francisc. Balbus in tracta. praescriptio. fol. 43. col. 2. & contra lapsum hujus quadriennii non datur restituito: quia alias esset procedere in infinitum. Abb. ubi supra, & vide L. 7. tit. 29. & quae dixi 3. parti. & a quo tempore incipiat currere istud quadriennium, quando Ecclesia, vel Republica petit restitutionem, quia non probavit in termino, vide per Abba. in cap. coram, ad fin. de in integ. restit. hodie vero provisum est circa hoc per LL. & ordinationes de Madrid, restringentes tempus in quo petatur.

(6) Mas de la meytad del precio. Approbat opinionem gloss. in cap. ad nostram, de reb. Eccles. non alien. super verbo enorme, & not. bene quia ex hoc declaratur text. cum gloss. in cap. 1. de restit. in integ. lib. 6. cum ibi gloss. dicit de damno eminentissimo, ut tunc competat restituito etiam post quadriennium, ubi etiam idem Joan. Andr. dicit in dist. cap. ad nostram, etiam cum dicit, & forsan eminentissimum damnum fuit hic causa admissionis post quadriennium. Declaratur ergo hic quod dicitur eminentissimum cum contingit laesio ultra dimidiam iusti pretii: tenet etiam Feli. in cap. in praesentia, col. 5. versic. imò etiam major. de proba. Curtius Junior consil. 141. col. 3. Calcanes consil. 25. Ratione ergo enormis damni aliqua sunt specialiter statuta, ut hic vides, & minor etiam jurans, si enormiter est laesus, potest petere absolutionem a juramento, ut dicit Abb. in cap. pen. col. fin. de empt. & vend. & vide L. 56. in fin. tit. 5. part. 5. & dicit Barr. post gloss. in L. alius, §. bellissimum, ff. quid vi aut clam. quod potest quis propria auctoritate recuperare res suas, quando alias pateretur enorme damnum, unde si quis per vim arripere animalia tua quae facillius pereunt, vel vineas, quae si remanerent in culta de facili destruantur: quia tunc facilliter permittitur: quod tua auctoritate ea recuperes, quam in aliis rebus permitteretur, quae non sic de facili pereunt, & vide etiam quod not. Bal. de milit. vassa. qui contum. est, col. fin. versic. sed dubitatur utrum contra ipsum processum, & in §. item Sacramenta, col. 2. de pac. juram. firm. Praesumitur namque dolus in inferente lesionem enormissimam, ut tradit Paul. de Cast. in L. servo invito, §. cum prator, ff. ad Trebellianic. facit L. summa cum ratione, ff. de pecu. versic. sed dolus, & L. nomen, §. 1. ff. de legat. 3.

(7) Que fuesse enagenada. Ex hoc videtur, quod iunctis verbis praecedentibus, quod non loquitur ista lex, quando Rex, Ecclesia, vel Republica velit se restituere contra praescriptionem, nam tunc elapso quadriennio non potest, ut patet ex leg. 7. tit. 29. 3. parti. cum enim haec lex consideret damnum grave, seu gravissimum

ley 3 tit
8 lib. 4. B.
3 tit. 13
lib. 11. A.

tonce, bien puede demandar emienda, e restitucion, fasta treinta años, (8) desde el dia

que fue fecho el enagenamiento de la cosa.

FIN DE LA SEXTA PARTIDA.

num habito respectu rei, seu causae ad ipsam rem, vel causam: quia loquitur de damno dato in dimidia valoris rei, & ultra prout alias in ista materia, seu simili notatur per Bald. in leg. si societatem, §. arbitrorum, ff. pro socio. Innoc. in cap. quintavallis, de iur. jur. Bald. in leg. pen. C. de arbit. quando tractatur de praescriptione non potest haberi ista consideratio: quia cum tota res praescribatur, semper damnum esset gravissimum ita considerando, unde jura limitantia quadriennium adversus praescriptionem nunquam praedicantur: habebit ergo locum ista lex, quando praedictae personae laeduntur ex sententia, vel contractu, vel alias quam per praescriptionem ubi possit haberi consideratio, de qua hic, scilicet, quod non esset damnum in tota re, seu contra hoc videtur, nam si laesio proveniret ex sententia qua res Ecclesiae, Regis, vel Reipublicae deretur in totum, & ex hoc reciperetur damnum enormissimum, non potest dubitari quin competeret restituito, ut probatur in dist. cap. 1. de restit. in integ. lib. 6. cum gloss. ibi etiam post quadriennium, similiter ergo erit dicendum, si laesio in tota re causetur ex praescriptione, & quod hic in ista lege dicitur de laesione ultra dimidiam verificatur, quod a fortiori procedet si contingit laesio in tota re. Praeterea etiam res dicitur alienari per praescriptionem, L. alienationis, ff. de verb. signifi. & quae tradunt Doct. in leg. fin. C. in quib. caus. in integ. restit. non est necess. unde dicendum videtur, quod istum damnum gravissimum in ista materia consideretur habito respectu ipsius rei ad qualitatem personae, & quantitatem patrimonii illius qui patitur hoc damnum, sicut habetur in simili, in leg. sed & si susceperit, §. 1. & ibi per gloss. & Doct. ff. de judic. per Barr. in leg. admonendi, col. pen. vers. sed est advertendum, ff. iur. jur. & ita in terminis vult, quod istud consideretur. Socin. 2. vol. consil. 266. col. 11. incipit: in causa, quae vertit inter Capitulum Canonicorum, & loquitur in restitutione contra praescriptionem, hoc idem vult ista L. partitarum, quae etiam loquitur in laesione ex cursu temporis, vide tamen L. 5. tit. 29. parti. 2. quae vult tamen dari quadriennium ad restitutionem petendam contra praescriptionem, & ad idem L. 10. ejusdem tit. nisi forte respondeas, quod limitentur nisi damnum sit enormissimum habito respectu: de quo dixi ad qualitatem rei, & personae, & quantitatem patrimonii.

(8) Treynra años. Habes hic praefixum tempus intra quod peti debet restituito, quando damnum est enormissimum, quod non memini vidisse taxatum de jure communi, & forte ista taxatio habuit considerationem ad id quod habetur in leg. sicut, C. de praescript. 30. vel 40. annor. scilicet, ut actiones minori tempore non limitatae 30. annorum spatio praescribantur, & intellige, ut L. ista loquitur de beneficio restitutionis, nam si agere velit Ecclesia, vel Civitas actione ordinaria, sibi alias de jure communi competenti veluti ex deceptione ultra dimidiam iusti pretii in contractu venditionis tunc esset necessarius terminus 40. annorum ad praescriptionem talis actionis, ut in autent. quas actiones, C. de sacrosanct. Eccles. gloss. & Doct. in leg. 2. C. de rescind. vendit. & gloss. in cap. ad nostram, de reb. Ecclesiae non alien. De actionibus vero competentibus Regi, vel sico, quo tempore praescribantur, vide Francisc. Balb. in suo tractat. praescript. cbar. 42. col. 2. ubi de Principibus non recognoscensibus superiorem, & cbar. 50. & 51. gloss. & ibi Bald. in leg. 2. C. communia, de usucapio. & contra beneficium restitutionis competens Regi pro rebus patrimonialibus Regni, vel fiscalibus praescribitur quadriennio, vel si damnum est enormissimum 30. annis, ut hic vides. Si tamen sit qui fuit deceptus in contractu emptiois, vel venditionis, vel simili contractu privata emptiois, vel venditionis, beneficio restitutionis, videtur ex leg. 4. tit. 7. lib. 5. ordinam. regal. quod est intervenit enormis laesio, & deceptio ultra dimidiam iusti pretii non sit audiendus quadriennio elapso dolo, aliter non probato, quam ex quantitate pretii, argumen. L. dolus, C. de rescind. vend. Si tamen ex aliis argumentis constaret de dolo ex proposito, tunc videtur, quod agere possit ultra quadriennium, juxta id quod habetur in leg. 6. titul. 16. parti. 7. & in leg. 63. in ordin. Taur. & idem videtur forte dicendum, si laesio ita esset enormissima, quod excederet nimis ultra dimidiam iusti pretii ex his quae dixi in leg. 56. in gloss. fin. tit. 5. parti. 5. neque repugnabit dict. L. ordin. quia illa adjectio plus, vel minus sic absolute dicta ad modicam quantitatem referenda est, ne in hoc praesertim corrigat alias LL. majus tempus huic actioni indulgentes, L. hac actio, ff. de verborum significatione.

FIN DE LA GLOSSA DE LA SEXTA PARTIDA.

